

--	--	--	--	--	--	--	--

Q.1 पुढील उतारा वाचून दिलेल्या सूचनांनुसार कृती करा : 7

1 A1) कोण ते लिहा. 2

- सभा, संमेलने गाजवणारे कवी -
- विश्वकोशाचे अध्यक्ष या नात्याने वाईला जाणारे -
- लेखकाचा शाल देऊन गौरव करणारे -
- मासे पकडण्याचा उद्योग करणारी -

Ans

- सभा, संमेलने गाजवणारे कवी - **नारायण सुर्वे.**
- विश्वकोशाचे अध्यक्ष या नात्याने वाईला जाणारे - **रा. ग. जाधव.**
- लेखकाचा शाल देऊन गौरव करणारे - **पु. ल. देशपांडे व सुनीताबाई.**
- मासे पकडण्याचा उद्योग करणारी - **बाई.**

एकदा मी पु. ल. देशपांडे यांच्याकडे काही एक निमित्ताने गेलो होतो. काम झाल्यावर मी निघण्याच्या बेतात होतो; तेवढ्यात सुनीताबाईंना मला थांबवले व विचारले, “तुम्हांला शाल दिली तर चालेल काय?”

मी एका पायावर ‘हो’ म्हटले. पु. ल. व सुनीताबाई यांनी मला शाल द्यावी, हा मला मोठा गौरव वाटला. ती शाल मी माझ्या खोलीतल्या सुटकेमध्ये ठेवून दिली. वापरली मात्र कधीच नाही.

पुढे वाईला विश्वकोशाचा अध्यक्ष म्हणून मी गेलो. तिथे नदीकाठच्या प्राज्ञ पाठशाळेच्या खोलीत मी राहत असे खोलीच्या दक्षिणेकडील खिडक्या कृष्णा नदीच्या चिंचोळ्या प्रवाहावर होत्या. थंडीच्या दिवसात एक बाई माझ्या खिडकीखालील घाटाच्या छोट्या तटावर तिचे छोटे मूल एका टोपलीत ठेवून मासे पकडण्याच्या उद्योगात होती. तिचे बाळ कडाक्याच्या थंडीने कुडकुडत रडत होते; पण आई तिकडे बघतही नव्हती. मला मात्र राहवले नाही. मी सुटकेसमधील ‘पुलकित’ शाल काढली, पाचपन्नास रुपयांच्या नोटा काढल्या व त्या बाईला हाक मारली. खिडकीतून ते सर्व खाली दिले आणि म्हटले, “त्या बाळाला आधी शालीत गुंडाळ आणि मग मासे मारत बैस.” या घटनेची ऊब पुलकित शालीच्या उबेपेक्षा अधिक होती.

कविवर्य नारायण सुर्वे खूप सभा, संमेलने गाजवत. पुढे ते साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षही झाले. परिणामतः त्यांच्या कार्यक्रमांना अहोरात्र भरतीच असे. प्रत्येक कार्यक्रमात सन्मानाची शाल व श्रीफळ त्यांना मिळत राही. एकदा ते मला म्हणाले, “या शाली घेऊन घेऊन मी आता ‘शालीन’ बनू लागलो आहे.”

Ans

A2) कारणे लिहा. 2

- बाळ रडत होते कारण
- लेखकाने सुटकेसमधील ‘पुलकित’ शाल काढली कारण

Ans

- बाळ रडत होते कारण **ते थंडीने कुडकुडत होते.**
- लेखकाने सुटकेसमधील ‘पुलकित’ शाल काढली कारण **थंडीने कुडकुडणाऱ्या बाळाला त्यांना ती द्यायची होती.**

A3) स्वमत 3

“शाल व शालीनता” यांचा पाठाच्या आधारे तुम्हांला कळलेला अर्थ स्पष्ट करा.

Ans ‘शाल’ हे सन्मानचिन्ह आहे. ‘शालीनता’ हा सज्जन माणसाचा स्वभावधर्म आहे. जी व्यक्ती मूलतः शालीन किंवा सालस असते, तिला शाल अधिक शोभा देते. किंबहुना शालीन माणसाला शालीची गरजही नसते. त्याचा शालीनता हा स्वभावच सन्मानाला सन्मान देणारा ठरतो. जो दुर्जन माणूस असतो, त्याला शालीने किती नटवले, तरी त्याच्यात शालीनता येणे कठीण आहे. कर्तबगार व्यक्तीचा शाल व श्रीफळ देऊन सत्कार करण्याची आपल्या संस्कृतीत शुभ पद्धत आहे. शाल देऊन अशा

माणसाचे व्यक्तिमत्त्व हे अधिक ठळकपणे उठून दिसते. ते समाजाला प्रेरणादायी ठरावे, म्हणून शाल देऊन अशा व्यक्तिमत्त्वाचा सत्कार करणे उचित ठरते.

Q.2 पुढील कवितेच्या आधारे दिलेल्या सूचनांनुसार कृती करा.

8

1 **A1) i) चौकटी पूर्ण करा**

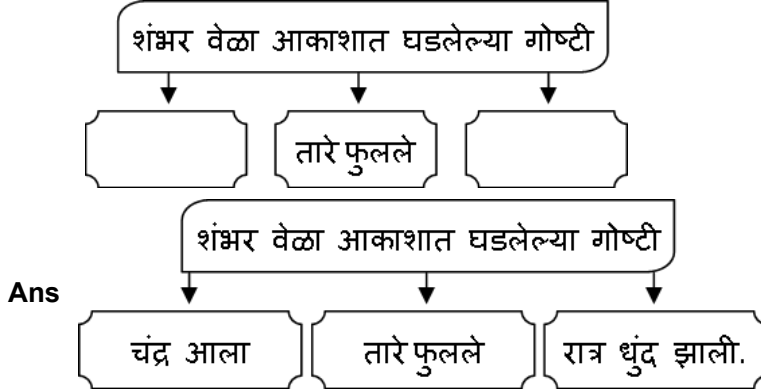
1

- i. कवींना पेलावे लागलेले - _____
ii. भाकरीचा चंद्र शोधण्यात बरबाद झालेली - _____

Ans

- i. कवींना पेलावे लागलेले - **दुःख.**
ii. भाकरीचा चंद्र शोधण्यात बरबाद झालेली - **जिंदगी.**
ii) आकृती पूर्ण करा

1

Ans

दोन दिवस वाट पाहण्यात गेले; दोन दुःखात गेले.
हिशोब करतो आहे किती राहिलेत डोईवर उन्हाळे
शेकडो वेळा चंद्र आला; तारे फुलले, रात्र धुंद झाली;
भाकरीचा चंद्र शोधण्यातच जिंदगी बरबाद झाली.

हे हात माझे सर्वस्व; दारिद्र्याकडे गहाणच राहिले
कधी मनात उंचावलेले, की कलम झालेले पाहिले
हरघडी अश्रू वाळविले नाहीत; पण असेही क्षण आले
तेव्हा अश्रूच मित्र होऊन साहाय्यास धावून आले.

दुनियेचा विचार हरघडी केला, अगा जगमय झालो
दुःख पेलावे कसे, पुन्हा जगावे कसे, याच शाळेत शिकलो
झोतभट्टीत शेकावे पोलाद तसे आयुष्य छान शेकले
दोन दिवस वाट पाहण्यात गेले; दोन दुःखात गेले.

Ans

A2) i) सत्य की असत्य ते लिहा.

1

- i. तीन दिवस वाट पाहण्यात गेले.
ii. रुपया शोधण्यातच आयुष्य बरबाद झाले.

Ans

- i. तीन दिवस वाट पाहण्यात गेले - **असत्य.**
ii. रुपया शोधण्यातच आयुष्य बरबाद झाले - **असत्य.**
ii) एका वाक्यात उत्तर लिहा

1

कवीच्या साहाय्याला कोण धावून आले ?

Ans कवीच्या साहाय्याने अश्रूच मित्र म्हणून धावून आले.

A3) प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचा अर्थ लिहा.

2

- i. साहाय्यास -
- ii. दुनिया -
- iii. जगमय -
- iv. शाळा -

Ans i. साहाय्यास - मदतीस

- ii. दुनिया - जग
- iii. जगमय - जगाचा
- iv. शाळा - विद्यालय

A4) काव्यसौंदर्य

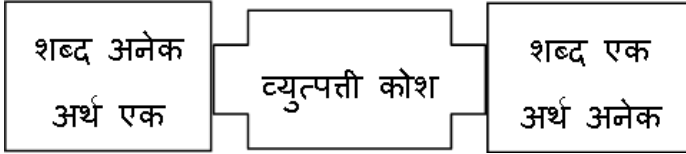
कवितेत व्यक्त झालेल्या कष्टकऱ्यांच्या जीवनाविषयी तुमच्या भावना लिहा.

Ans कष्टकरी, कामगार सतत आयुष्य जगण्यासाठी लढत असतात. हे आयुष्य लढत असताना हे आयुष्य लढत असताना त्यांना पोटभर अन्न मिळत नाही. नैसर्गिकसौंदर्यापासून ते वंचित असतात. स्वतःच्या हक्कासाठी लढताना सुद्धा त्यांना अपमान सहन करावा लागतो त्यांच्या आयुष्यात त्यांना मदत करणारे असे कोणीही नसते प्रत्येक दिवस हा कठोर परीक्षेचा व यातनेचा असतो. तरीही या जगात स्वतःची जागा बनविण्यासाठी कसोशीने प्रयत्न करतात. दुःख सहन करून दुःखातही आनंदी राहण्याची कला ही कष्टकरी कामगारांकडेच असते.

Q.3

पुढीलपैकी कृती सोडवा : (स्थूलवाचन)

- 1 पाठाबाहेरील उदाहरणे शोधून खालील कृती करा.

उदा. जल, नीर, तोय. पाणी.

उदा. पान-झाडाचे (पर्ण) पान (पृष्ठ) पुस्तकाचे पान.

Ans

शब्द अनेक		अर्थ एक
सदन, गृह, भवन, निकेतन		घर
सरिता, तटिनी, तरंगिणी		नदी
शब्द अनेक	अर्थ एक	
कर	हात, महसूल	
वार	दिवस, घाव	

Q.4

पुढील शब्दांचे समानार्थी शब्द लिहा.

- 1 i. पाय -
ii. उशीर -

Ans i. पाय - चरण
ii. उशीर - विलंब

Q.5

कथालेखन(Any One)

- 1 **पुढील शब्दांच्या आधारे कथा लिहा.**
एक मुलगा – पावसाळ्याचे दिवस – रेल्वे रुळ

Ans .

- 2 **खालील मुद्द्यावरून कथा लिहा.**

मुद्दे –

लहान बालक – म्हाता-या आजीबरोबर – झोपडीत राहणे – पावसाळ्याचे दिवस – रेल्वे रुळ तुटलेले – अंगातला लाल सदरा काढून गाडी थांबवणे – प्रवाशांचा संताप – मोटरमनचे लक्ष रूळावर जाणे – प्रवाशांचे प्राण वाचवणे – शाबासकी – तात्पर्य.

Ans .